

VAN DE REDACTIE.

J. MATHIJS ACKET over *de Navolging Christi*.

Voor het bestudeeren der geniale eenlingen hebben wij specialiteiten gekregen. Groote liefde voor den door hen vereerden meester moet die specialiteiten bezielen, anders zou het hun onmogelijk wezen hun leven te wijden aan het opsporen van kleinigheden, die voorgeslachten hebben gehouden voor te onbelangrijk om ze op te teekenen of te bewaren. Doch zij uiten die liefde niet — ten minste maar zelden — direct. Men moet haar bestaan afleiden uit de gebrachte offers en de nimmer eindigende inspanning.

De heer J. Mathijs Acket is een vereerings-artiest.

We hebben van hem gehad een artikel in *De Gids* over Van Deyssel. Het verscheen later als brochure. In dat artikel had hij gegeven iets heel bijzonders: het beeld van den bekenden auteur, zooals dat verzezen was in zijn ziel, in de ziel van een, die den schrijver hoog vereerde. Nog meer gaf de heer Acket: Hij liet ons door de wijze, waarop hij zijn onderwerp behandelde, meteen gevoelen wat er van den schrijver was overgegaan in hem en wat hij niet kon assimileeren. Niet maar zoo dadelijk heeft iedereen dan ook begrepen wat in dit stuk gegeven werd. Het gedeeltelijk overnemen van het schrijvers-procédé des heeren Van Deyssel deed een enkele denken aan een half gewilde, half bij ongeluk zoo uitgevallen parodie. Maar, wie dieper doordrongen in het wezen van dit hoogst merkwaardige opstel, dat beter zou zijn begrepen en gewaardeerd zoo het niet aan een tijdgenoot en daarbij aan een onstuimig polemist ware gewijd, wie dieper in dat wezen doordrongen gevoelden dat wij voor ons hadden de uiting van een zeer bijzonder temperament in een zeer merkwaardigen vorm.

Het Van Deyssel-stuk stond tot een biografie of kritiek als een meesterlijk geschilderd portret tot een fotografie. Over de gelijkenis kon men verschillend oordeelen. Niet ieder ziet het model zóó als de kunstenaar het ziet. Maar over de artistieke waarde kon men 't niet oneens zijn.

Nu geeft de hoogstbegaafde schrijver ons een werk van vereering en liefde, dat is geïnspireerd door het kleine boekken van Thomas a Kempis „*De navolging Christi*.” Het is alweder noch een biografie, noch een critische studie, noch een „portret in de lijst van den tijd,” zooals men lang zekere werkjes heeft genoemd. Het is, integendeel, een werk dat Thomas a Kempis uit zijn tijd haalt en hem plaatst in het licht der negentiende-eeuw. Wat is dat heerlijke boekken uit de middeleeuwen nog altijd voor den geloovigen katholiek? In zijn opdracht van het boek aan een vriend, schrijft de auteur: „Ik heb den vijftiend'-eeuwschen monnik niet op de eerste plaats willen geven zooals hij was in z'n uitwendig bestaan, in z'n denken en gelooven,

maar wilde den lezer vooral laten voelen de bévingen van z'n gemoed. 't Middeleeuwsche en 't persoonlijke van 't origineel dezer ziele-teekening is daardoor vaak verflauwd en weggelaten. Maar ik geloof dat het eeuwig-menschelijke in z'n figuur daardoor niet geleden heeft." Inderdaad, geeft de heer Acket dus nóg meer dan hij beloofde.

Zorgvuldig heeft de schrijver alles nagegaan wat men weet of heeft voorgegeven te weten omtrent Thomas van Kempen, zijn leven en zijn geschriften. Bijzonder nauwkeurig moest worden onderzocht of Thomas inderdaad als schrijver van de „*Libri quator de imitatione Christi*” mag worden genoemd en men krijgt al zeer spoedig het gevoel van zekerheid dat men tot den dichtsterlijken mysticus wordt geleid door een volstrekt betrouwbaar gids. De heer Acket twijfelt geen oogenblik aan het auteursschap van Thomas a Kempis. Men weet dat Huët van een vroeger geuiten twijfel daaromtrent is teruggekomen. Behalve over deze hoofd-quaestie, behoefde er in het boekje over weinig quaestieuse punten gehandeld te worden. Het was Acket om het wezen van de *Imitatio* te doen. Hij zegt dan ook reeds op blz. 34 veel van hetgeen hij in de *Imitatio Christi* gevoelt:

„Dit boek is 'n huivering op 'n plekje van 'n kerkhof.”

't Is 'n fluisterstem in den nacht, tot de ziel die pijn heeft van de wereld.

De overwinnings-litanie van den gekwetste, den vernederde die zich wreken wou en de vuist balde, maar nu 't hoofd buigt na bevochten onderworpenheid.

De schaamteblos van den zelfkenner.

De stilte van den zwijger. . . . De vrede van 'n kloostergang met rondbogen. De heilige verteederling van 't jonge meisje dat de Communiebank verlaat. . . .

De verzen van de *Imitatio* zijn de ondervindingswoorden van den man die zijn leven gebruikte om zichzelf te leeren kennen, zichzelf te verreinen en op te voeden tot 'n hooger wezen.

Zwijg van kennis en kunst, van uitvindingen en ontdekkingen, groote daden en reuzenarbeid, als er gesproken wordt over de *Imitatio*.”

Dit is de hymne voor de mystiek van iemand, die mystiek gevoelt en wiens wezen werkelijk is, in onze dagen, na verwant aan de groote mystieken der middeleeuwen. Ieder ander, mits hij scherpzinnig zij en geleerd, kan een boek (en even gemakkelijk tien boeken) over Thomas a Kempis maken, doch slechts hij, die innig mystiek van aanleg is, gelijk Acket, en kunstenaar als deze, kan van den boven-wereldlijken kloosterling meer geven dan een biographie.

Van het boek, althans van gedeelten, die hij volkomen in zich heeft opgenomen en verwerkt, geeft de heer Acket nu „*parafrasen*.” Ze zijn alleszins merkwaardige fantazieën op motieven uit de hoofdstukken der *Imitatio*, heel even lager in toon, naar ons voorkomt, misschien juist en ook maar alléén door dat het in woorden en beelden van onzen tijd gezegde dat ietwat vage en daardoor rustige mist, wat wij aan de oude zeggings eigen vinden. Acket is, nu en dan, zoo huiselijk. Over zelfkennis predikt hij:

„De zelfkennis is 'n rare zaak . . . Zelfkennis is de hoogste wijsheid. Jawel,

knap gezegd. Maar wat loopen er dan 'n menschen rond, die zich in 't bezit gelooven van 'n diepgaand geweten.

Als je weet hoe je naam klinkt, wat voor betrekking je hebt, hoe oud je bent, heb je dan zelfkennis?

Of als je weet hoe je'r uit ziet, wat voor kleur je haren hebben, en als je in den spiegel kijkend, kunt zeggen: dat ben ik! Heb je dan zelfkennis?...

Hoor 'ns, mensch!

Ben jij ook 'n ijdele gek? Ben-je niet den ganschen dag bezig, jezelf te vleien en te bedotten?..."

Maar luister nu verder hoe de toon hooger wordt en aanzwelt, totdat ze weer valt in het:

„De waarheid is vies als 'n varken, stinkt als de pest, is leelijk als de nacht (?), gevreesd als de dood,” waarna wij weêr meê worden gevoerd naar de schemerhoogten van verhevener mystieke beeldspraak.

Deze toelichtingen klinken, hier en daar, als fragmenten uit middeleeuwsche boetpredicaties, waarin immers ook het brutaalst realisme met de allersubtielst mystieke beeldspraak afwisselde.

Hier en daar schrikt uw oor van een moderne uitdrukking in dezen geest:

„De inwendige blijheid is de krachtmeter waarop we kunnen lezen of de regeling goed is.” Maar, wel beschouwd, is deze overzetting in modernen toon volmaakt gepast en logisch. De *Imitatio*, gevoeld door den modernen geloovige, dat wil de natuur geven en dat doet hij dan ook, afs een echt kunstenaar.

Hij geeft óók: de overheersching van den middeleeuwschen monnik over den negentiende-eeuwschen bekeerde. Leest, gij allen, die de schouders mocht willen ophalen over die bekeering van een jong man die, naar alle waarschijnlijkheid, nog een heel stuk van de twintigste eeuw zal doorleven, leest allen dat hoofdstuk V met zijn karaktervol naturalisme en niet minder echte verhevenheid.

„En is hier en daar 'n enkele bevoorrechte mensch, bij wien eens in zijn leven de bliksem sloeg in z'n ziel....”

Mij dunkt, de aanhef is treffend genoeg! Leest door. Laat het u niet hinderen dat de schrijver inééns den toon laat vallen tot het „aan tafel blijft-ie met de vork in de hand lang staren. . . . Hij is gek, zeggen de kwaadwilligen.” Want dat is nu ook juist in den toon. De ware mystiek hult zich niet in wolken van mooi-doenerij en tracht zich niet boven het gebeurende te plaatsen. Neen, de echte mystiek versmaadt geen enkele beeldspraak, ook niet de platte, want zij moet dringen tot in de kleinste bijzonderheden van het leven. Zij is als bloemen-geur, die doordringt tot het intiemste van de schoone vrouw; maar ook den vuilen bedelaar tracht te doortrekken. De mystiek is niet zoo iets vaags en teeders dat zij niet meer bestaat, waar de ruwe werkelijkheid zegeviert. Er is van de allerhoogste poëzie in de mystiek; maar mystiek is geen poëzie. Zij heeft het eeuwenlang kunnen stellen zonder steun van het allerfijnste in den letterkundigen smaak. Zij is grof geweest in haar openbaringen en zij kan

naturalistisch blijven zonder gevaar, mits waar en waardig. Zij is gelijk de boetvaardige in verscheurde kleederen. Zij is gelijk de gekruisigde voor het geloof, vuil en bloederig en toch van de opperste schoonheid. Want, daar zij is een beginsel van het zieleven, behoeft zij niet het verhevene van buiten af. Het verhevene in zijn verschillende graden ligt bij de mystiek in de maat van zuiverheid alleen. Wij zijn niet edeler dan de asceten, die vuil water dronken, omdat wij tot zulk een tegennatuurlijk bedrijf door ons geloof niet kunnen worden gebracht. Het bewijst niemendal tegen den smaak der asceten. Het bewijst alleen zeer veel tegen de macht van ons geloof.

Waar Acket durft afdalen tot een beeldspraak, die geen schrijver zou kiezen om effekt te maken, daar volgt hij het voorbeeld van groote mystieken. Waar hij uit den toon schijnt te vallen, daar is hij zoo *echt* mogelijk. Want, om dit boek te schrijven, dit boek van inleven en vereering, heeft Acket in zich moeten opnemen veel van het karakter der middeleeuwsche mystiek en, waar de oppervlakkige lezer denkt, dat hij wat al te modern is, daar betoont hij zich juist de ware zoon van een weinig gekend geslacht, in aantal verminderd, doch niet uitgestorven.

Vandaar dat dit boek een der volmaakste kunstuitingen is, waarop ik ooit de aandacht heb mogen vestigen. Wij hebben, als beoordeelaars, niets te maken met de waarde der mystiek voor ons geslacht; noch zelfs met haar waarde voor de middeleeuwen; noch met haar waarde als prikkel voor kunstenaars. We moeten vragen in hoeverre dit boek is geworden, wat de schrijver wilde dat het wezen zou. Wie griezelt van mystiek moet het ongelezen laten. Wie bang is voor besmetting van wat men zoo grif „ongezondheid in de letterkunde” noemt en hetgeen niet anders is dan de idée, die niet op de Hoogere-Burgerscholen wordt verheerlijkt, late het maar links liggen. Want het is geen leerboek. Het is een getuigenis. Er zit geen stuk encyclopaedie, artikel Thomas a Kempis in; maar een ziel, van verre verwant aan de normale, 19e eeuwse middelmaatziel en zoo na aan die uit tijden, toen men nog kon gelooven aan het kompleete van éénen mensch, toen men nog genoeg kon hebben aan één boek, aan één hoofdgedachte om daarmee te leven en daarvan zijn ziel te doen bestaan.

Acket is een der allermerkwaardigste persoonlijkheden uit onzen tijd. Hij is dat door zijn vermogen tot waardeering in liefde, door zijn beslist meten der persoonswaarden met zijn gemoed, door zijn zeer persoonlijk talent om, na een bad in de atmosfeer van een vereerd kunstenaar of geloover, daaruit te komen als verwant aan de vereerde *in geest en in waarheid*.

F. L.